

PREMIETANIA FILMOV POD TLAKOM

AUTORKA: Mariam Jachvadze, Produkčná manažérka (Chai Khana Media, Gruzínsko)

- > Boj za demokraciu
- > Citlivý obsah v malých mestách
- > Spolupráca s občianskou spoločnosťou
- > Nepredvídateľné závery diskusií
- > Prekonávanie potenciálnych prekážok
- > Ako dokáže pamäť vyvolať konflikt
- > Filmy pod politickým tlakom
- > Sedem hlavných pravidiel

Boj za demokraciu

V časoch, kedy sa boj za demokraciu približuje ku kritickému bodu, sa sloboda prejavu a sloboda slova ocitajú pod tlakom. Navyše, podľa správy **SLOBODA VO SVETE 2023** v priebehu rokov upadla aj sloboda sebvýjadrenia v dôsledku závažných zásahov do súkromia, zastrašovania a popudov na online aj offline autocenzúru. A toto sa týka aj východnej Európy. Vojna medzi Arménskom a Azerbajdžanom, rozsiahla vojna na Ukrajine a protesty v Gruzínsku spôsobili to, že život v regiónoch je nestály a neistý. Ľudia, ktorí tvoria umenie, čelia v krehkej demokracii výzvam rôzneho rozmeru. Politický tlak nie je jediným problémom, lebo ultranacionalistické hnutia a ultrakonzervatívne skupiny majú priamy vplyv aj na niektoré kultúrne podujatia a proces distribúcie filmu.

Tieto skupiny naberajú na sile vtedy, keď sú ľudské práva, a to najmä práva menších, nedostatočne chránené. Okrem toho, v tradičnejších spoločnostiach zvykne publikum brať témy o homosexualite či láske medzi gaymi citlivo. Z tohto dôvodu filmy o takýchto vzťahoch nie sú veľmi vítané a uznávané. Filmári a organizátori premietaní, vrátane manažérov premietacích miest, musia v krajinách ako je Gruzínsko, Azerbajdžan, Maďarsko alebo Rumunsko zvážiť všetky možné komplikácie.

V nasledujúcej kapitole si na niekoľkých príkladoch ukážeme, ako sa filmári a organizátori filmových podujatí vysporiadávajú s politickým a spoločenským tlakom, ktorému čelia. Snáď vám to dodá nádej, že filmy sa môžu premietť aj v problematickom kontexte:

Citlivý obsah v malých mestách

Zdá sa, že takáto nebýva prax len v Gruzínsku, podobne je to aj v iných krajinách, napríklad v Rumunsku, kde sa každý film vyberá veľmi opatrne. Tento proces je ešte zložitejší v menších mestách, kde je počet divákov obmedzený. Zástupcovia kultúrnych centier v týchto oblastiach vynakladajú veľké úsilie, aby rozšírili rady svojho publika a iniciovali diskusie o témach, ktoré sú pre ich spoločnosť relevantné. Ich cieľom je zapojiť divákov a nadviazať s nimi spojenie.

Simion Pop, ktorý momentálne pracuje v bistritskom Paláci kultúry v Rumunsku, si uvedomuje, že existujú citlivé témy a že ich prípadný účinok na divákov je ťažké predvídať. V menších mestách je podstatné nájsť tú tenkú hranicu tak, aby prilákanie väčšieho publika nevyústilo do odcudzenia.

“Existujú citlivé témy a my netušíme, ako ich máme zakomponovať a či sa ich prezentovaním naše publikum zväčší alebo zredukuje – sme v malom meste a nechceme si našich divákov znepriateliť. Nie sme v New Yorku, kde je jedno, komu čo ukazuješ, lebo tam bude vždy špecifické publikum. Ja musím zohľadňovať každého citlivú stránku, aj keď je iná, než tá moja.”

Simion

**BISTRITSKÝ PALÁC
KULTÚRY, RUMUNSKO**

<http://www.palatulculturiiibistrita.ro>

Spolupráca s občianskou spoločnosťou

V Chorvátsku je poukazovanie na aktuálne spoločenské a politické otázky prostredníctvom dokumentov veľmi dôležitou misiou. Miestni zástupcovia KineDoku aktívne podporujú zdieľanie rôznych názorov a kritické myslenie. Ich filmové projekcie vznikajú v intenzívnej spolupráci s rôznymi organizáciami občianskej spoločnosti, ako aj odborníkmi na rôzne témy, napr. politické vedy, sociológiu, filozofiu, ekológiu, antropológiu, históriu a ekonómiu. Chcú tak uvádzať do kontextu tie témy, ktoré sú v určitých filmoch poňaté širším interdisciplinárnym spôsobom.

Česká republika je ďalším dobrým príkladom krajiny, kde KineDok prispieva k výmene nápadov a myšlienok v rámci rôznorodého publika. V katalógu KineDoku na rok 2022 bol film s názvom *Tobi vo farbách dúhy*. V dokumente sa nám predstavuje Éva, ktorá žije so svojou rodinou v malej maďarskej obci. Évino 16-ročné dieťa sa nedávno priznalo, že je transrodové, a teraz žije so zvoleným menom Tobi. V popise filmu sa uvádza, že ide o *“emočný príbeh o oslobodení a prijatí”*

– na ten si spomína Ivana z Centra voľného času Hrubínka. Vraví, že reakcia publika na tento film ju prekvapila.

Aj Gruzínsko je dôkazom, že pokiaľ si vyberiete premietacie miesto s ohľadom na divákov a na skutočnosti vo vašej krajine, podujatie zaručene zožne úspech. Aj keď je riskantné premietiť filmy s LGBTQI tematikou v Gruzínsku, kde aktívne ultrapravicové skupiny predstavujú potenciálnu hrozbu, gruzínskemu KineDoku sa podarilo zorganizovať 2 verejné premietania filmu *Tobi vo farbách dúhy* bez akýchkoľvek komplikácií.

“Keď sme premietali Tobi vo farbách dúhy, všimla som si medzi divákmi skupinku takých veľkých mačov a čakala som, že z premietania odídu. Oni však ostali a veľmi ich ohromilo, ako Tobi zvláda život a ako vlastne vyzerá hľadanie tej pravej identity.”

Ivana

**CENTRUM VOLNÉHO
ČASU HRUBÍNKA, ČESKÁ
REPUBLIKA**

<https://www.facebook.com/hrubinka>

Prekonávanie potenciálnych prekážok

Tento úspech znamenal mimoriadne veľa pre Natali Čchartišvili, gruzínsku koordinátorku KineDoku. To, že sa film predstavil verejnosti a zdolali sa možné prekážky, malo veľký význam. Projekcie úspešne vyvolali diskusie a vzbudili empatiu, čím sa zdôrazňuje sila premysleného výberu premietacích miest pri narábaní s citlivými témami v konkrétnom kultúrnom kontexte.

“Dostali sme príležitosť urobiť jedno súkromné premietanie pre novinárov z južného Kaukazu - účastníkov školenia “Ako podávať správy o queer témach?”, ktoré organizovala Chai Khana Media, a ešte jedno premietanie v galérii Untitled. Šlo o zámerný výber, keďže je to miesto, ktoré často organizuje akcie pre queer komunitu a v spolupráci s ňou. Preto sme si boli istí, že nevzniknú žiadne problémy a pokladali sme ju za bezpečné územie pre naše diskusie.”

Natali, Chai Khana Media, Gruzínsko

Ako dokáže pamäť vyvolať konflikt

Ľudí dokáže rozdeliť veľa vecí. Aj pamäť môže vyvolať konflikt a odpor, najmä pokiaľ ide o premietanie filmu o historických udalostiach. To však zároveň môže vo veľkej miere priviesť ľudí k

úvahe a dialógu.

V Chorvátsku sú filmy o Juhoslávii a bývalom socialistickom režime stále problematické a je potrebné k nim pristupovať opatrne, pokiaľ nechcete medzi ľuďmi spôsobiť napätie. Najlepším cieľovým publikom pre tento typ dokumentu sú študenti a ich učitelia. Dina Pokrajac, zástupkyňa KineDoku zo Záhrebu, chápe, že premietanie filmov týkajúcich sa sporných historických udalostí prináša so sebou výzvy.

“Sporné historické udalosti sú pre našu spoločnosť stále boľavým miestom a, bohužiaľ, kolektívna pamäť sa neustále premazáva a prepisuje. Určité filmy sme chceli premietiť pre stredoškóľákov a maloletých. Mali sme problémy so získavaním povolenia zo strany ich rodičov a riaditeľov škôl, napokon sme ich však presvedčili. Vždy sa usilujeme ponúknuť širšiu perspektívu prostredníctvom kvalitne moderovaných diskusií a dôveryhodných odborníkov.”

Filmy pod politickým tlakom

Oveľa ťažšie je zvládať politický tlak, hlavne ak ide o záujmy nejakého oligarchu alebo o najplyvnejšie osoby v krajine. **SKROTENÁ ZÁHRADA**, posledný film Salomé Jashi, je jedným z pozoruhodných úspechov gruzínskej kinematografie, na medzinárodných festivaloch získal ocenenia a na festivale Sundance nomináciu. Doma sa však z neho stal najkontroverznejší film v krajine, a to kvôli nepriamej narážke na Bidzinu Ivanišviliho, zakladateľa vládnucej politickej strany Gruzínsky sen.

V lete roku 2021 Jashi oslovila Caveu, jediný reťazec kín v Gruzínsku, aby premietali jej film miestnym divákom. Po niekoľkých mesiacoch vyjednávania dostala Jashi oficiálne zamietnutie s odôvodnením: “Nemáme vo zvyku sprístupňovať na výpožičku dokumentárne filmy.” Šlo o nepresvedčivú odpoveď, keďže Cavea bežne berie hrané a dokumentárne filmy od filmových produkčných spoločností, sprístupňuje ich na svojej platforme (len pre predplatiteľov) a premietajú ich vo svojich kinách. V tom istom roku odmietli premietiť tento film mnohí manažéri premietacích miest v rôznych regiónoch Gruzínska, vrátane regiónov Kvemo Kartli, Ozurgeti a Batumi, lebo sa nechceli dostať do konfliktu s miestnou vládou.

Podobným obavám podľahol aj Mindia Esadze, nový riaditeľ Gruzínskej filmovej akadémie v Tbilisi, nezávislej nekomerčnej organizácie, ktorá podporuje rozvoj a popularizáciu gruzínskej kinematografie. Najprv schválili 7 premietaní *Skrotenej záhrady* v Cinema House, sľub však nedodržali a projekcie filmu v Cinema House v Tbilisi boli **NEČAKANE ZRUŠENÉ**. Jashi si spomína, akú odpoveď dostala od riaditeľa:

“On (Mindia Esadze) mi povedal, že nebude premietiť film, ktorý vyvoláva toľko rôznych názorov a rozdeľuje spoločnosť na báze politiky. Ďalej vravel, že nechce, aby sa z neho stala obeť.”

Tento vývoj udalostí vyvolal v spoločnosti veľký záujem a podnietil rôzne organizácie ktomu, aby nabrali odvahu a film premietali. Boli medzi nimi divadlo Haraki, Goetheho inštitút v Gruzínsku,

Café Ezo, Café Mziuri, a iné. Všetky projekcie prebehli bez problémov.

Dokument *Skrotená záhrada* šiel ďalej svojou cestou, opäť nadobudol dôležitosť, zatiaľ čo sa kvôli reorganizácii Gruzínskeho národného filmového centra konali filmové protesty. V júni roku 2023 líder vládnucej strany Irakli Kobachidze verejne kritizoval režiséru Salomé Jashi a jej film označil za “hanebný” a “absurdný”. **KRITIZOVAL** aj Gruzínske národné filmové centrum za to, že podporuje existenciu takýchto projektov (napr. tým, že ich financuje). Jeho vyjadrenie pre médiá z 19. júna 2023 znelo: *“Film s takýmto hanebným obsahom by vôbec nemal vzniknúť, namiesto toho by sa mali robiť filmy s tým správnym obsahom.”*

Na nasledujúci deň KineDok v Gruzínsku preukázal svoju odolnosť a rozhodnosť okamžitým zorganizovaním dvoch projekcií *Skrotenej záhrady*. Zišlo sa tam približne 100 ľudí, ktorí aktívne prispievali aj do diskusie po premietaní. Tí, čo nemohli prísť, si vyžiadali prístup k filmu prostredníctvom VOD platformy.

“V priebehu týždňa sme dostávali desiatky správ každý jeden deň. V takomto nestabilnom prostredí sa prístup cez VOD stáva veľmi realizovateľným spôsobom ako rýchlo rozšíriť film na všetky možné strany.”

(Natali Čchartišvili, koordinátorka KineDoku, Gruzínsko)

Cenzúra a politický tlak motivujú odborníkov filmového priemyslu a filmových nadšencov, aby zakladali nové hnutia. **GRUZÍNSKY FILM JE V OHROZENÍ** je reakciou na netransparentné rozhodnutia zo strany gruzínskeho Ministerstva kultúry. Výsledkom práce tohto protestného hnutia je nová vlna filmových premietaní s názvom *Gruzínsky film pre gruzínske publikum*. Táto iniciatíva umožňuje občanom pozerať a oceňovať moderné gruzínske filmy v ich vlastných záhradách po celej krajine. Kým mestá trpia nedostatkom vlastných kín, filmy si samé nachádzajú cestu k tomu, aby oslovili svojich divákov.

Sedem hlavných pravidiel

Z týchto rozličných skúseností vyplýva, že nádejní koordinátori premietaní a manažéri premietacích miest môžu byť veľmi úspešní, pokiaľ budú brať do úvahy tieto rady:

- *Pochopte politický, kultúrny a sociálny kontext príznačný pre vašu krajinu a spoločnosť. Svoj prístup prispôbte tak, aby bol v súlade so slabými miestami a preferenciami vašich divákov.*

- *Na diskusie po premietaní pozvite hostí, rečníkov a odborníkov. Vytvoríte tak priateľskú a bezpečnú atmosféru, čo umocní celkový zážitok a poskytne publiku dodatočný náhľad.*
- *Umožnite publiku diskutovať a reagovať na témy prezentované vo filmoch.*
- *Dbajte na jazyk a celkovú stratégiu reklamy, predovšetkým pri filmoch, ktoré sa zaoberajú citlivými témami.*
- *Povzbudzujte k otvorenej komunikácii, ktorá bude šíriť pochopenie a preklenie priepasti, aby z toho ľudia mali inkluzívnejší a obohacujúcejší zážitok.*
- *Zvážte alternatívne premietacie priestory (alebo súkromné priestory len na základe pozvánky), kde bude bezpečnosť zaručená.*
- *Porozmýšľajte nad kreatívnymi spôsobmi protestných a podporných iniciatív.*

Môžeš sa dozvedieť viac

<https://civil.ge/archives/491900>

<https://civil.ge/archives/491900>

<https://eurasianet.org/georgian-culture-vs-georgian-culture-minister>

<https://eurasianet.org/georgian-culture-vs-georgian-culture-minister>
<https://civil.ge/archives/556457>

<https://civil.ge/archives/556457> <https://civil.ge/archives/548248>

FOTOGRAFIE:

CHKHARTISHVILI, Nat ali

Fotografie z filmů (Zkrocená zahrada, Tobi v barvách duhy, Tenkrát v mládí)